

KÖNYVSZEMLE

Romsics Ignác: Erdély elvesztése 1918–1947

Helikon Kiadó, 2018, 452 pp.

ROMSICS IGNÁC
ERDÉLY ELVESZTÉSE
1918–1947

Kilátástalanul,
de nem reménytelenül?

Romsics Ignác arra a feladatra vállalkozott, hogy könyvében feldolgozza Magyarország XX. századi történetének egy szomorú, tragikus, következményeiben mind a mai napig kiható eseménysorozatát: Erdély, a Bánság, a Partium elvesztésének, idegen uralom alá kerülésének folyamatát. Azt a folyamatot, amely során 103 ezer négyzetkilométer 5,2 millió lakossal a Román Királyság szuverenitása alá került. A mű három fejezetre, valamint egy Elő- és egy Utószóra tagolódik. Az

első fejezet bemutatja a történelmi hátteret: Erdély rövid történetét, az ott élő népeket, számarányuk kialakulásának történetét, a bennük kialakuló és erősödő nemzeti érzést. Az első fejezet az első világháború utolsó évéig mutatja be Erdély helyzetét és ebben a fejezetben ismerhetjük meg a Román Királyság Erdélyre vonatkozó terveit is, amelyeket az antant segítségével próbált megvalósítani.

A könyv második fejezete – ami a maga több mint 200 oldalával tulajdonképpen a könyv gerince, bizonyos értelemben egy külön könyv – az impériumváltás folyamatával foglalkozik. Plasztikusan, szuggesztív erővel érzékelteti azt az eseménysorozatot, amely során Erdély fokozatosan a Román Királyság birtokába kerül. Kiemelkedően érzékletes annak ábrázolása, hogyan élték át az ott lakó magyarok, németek és románok a hétköznapi folyamatában azt a változást, amely során megszűnt a magyar szuverenitás, eltűnt a magyar államhatalom és helyébe – néhol szinte lopva, lopakodva – odakerült a román állam hatalma. Hogyan tűnt el lépcsről lépcsre a magyarokból az az érzés, hogy ez csak valami ideiglenes, ez nem lehet tartós; hogyan váltja fel ezt az érzést fokozatosan a

csüggedés, a lemondás, a beletörődés érzése.

Ebben a fejezetben a Szerző azt is ábrázolja, hogy milyen gondolatok fogalmazódtak meg az erdélyi magyarság köreiben azzal kapcsolatban, hogy a román uralom berendezkedését követően milyen stratégiát válasszanak a túlélés érdekében. Igen, úgy vélem nem helytelen ezt a kifejezést használni: túlélés. Senki sem tudta ekkor, milyen hosszú lesz a román uralom, de mindenki számított arra, hogy Magyarország nem hagyja cserben az erdélyi magyarokat – és valóban, 1920. június 4-én egész Magyarország gyászba borult. De ez a gyász egyúttal a visszaszerzés, a revízió gondolatát is magában foglalta. 1920 után az erdélyi (székelyföldi) területi autonómia gondolata még nem volt központi kérdés. Távolilag az erdélyi magyarság sem az autonómiát, hanem a revíziót, a Magyarországhoz való visszatérést remélte, túlélési stratégiáit ennek alapján igyekezett kialakítani. A magyar politikai vezetés is az integer Magyarország gondolatát képviselte, tulajdonképpen ez még gróf Apponyi Albert párizsi békekonferencián előadott beszédéből is kitűnik. Ez az egyetlen rész, ahol a Szerző felró némi hiányosságot, gondatlanságot, elővigyázatlanságot a magyar politikai vezetésnek: talán ha a békekonferencián az etnikai elvre helyezik a hangsúlyt, ha nem hangoztatják annyira a magyar kultúrfölényt és a történelmi jogokat, talán másképpen is alakulhatott

volna. Egyébiránt a Szerző nem polemizál ezen: bírálat és jogos kritika tárgyává teszi ugyan a dualizmus-kori magyar nemzetiségi politika gyakorlatát, mégsem érződik a könyvön, hogy a magyar politika, a magyar politikusok felelőségét, hibáit, netalán tán bűneit osztorozná. Az indokolt és szükséges bírálat mellett hiányzik a magyar nemzetiségi politika ilyen témában szinte elmaradhatatlan kárhoztatása.

A könyv olvasása közben engem leginkább ez fogott meg: Romsics Ignác mesterien érzékelteti, hogy Erdély sorsa nem Erdélyben, nem az erdélyiek által, de még csak nem is Bukarestben vagy Budapesten dőlt el – sem 1918–1920 során, sem 1944–1947-ben. Erdély sorsa mindkét világháború után messze Erdélytől, de messze Romániától és messze Magyarországtól dőlt el – Párizsban, Bécsben és Moszkvában. Egy alkalommal sem kérdezték meg az erdélyieket, vajon ők mit szeretnének – és ez még tragikusabb és lehangolóbb azon szép eszme és elvtükreben, amit Woodrow Wilson amerikai elnök hangoztatott és amely eszme alkalmazását hiába várták az erdélyi magyarok és a magyar politikusok a párizsi békekonferenciától 1920-ban. Erdély a nagyhatalmi játszmák eszköze és tárgya volt 1920-ban és maradt 1947-ben is. Ebben a kontextusban gyakorlatilag bármilyen humánus lehetett volna a magyar nemzetiségi politika, a hangsúly nem ezen volt.

A harmadik fejezet a két világháború közötti korszakkal, a máso-

dik bécsi döntés után kialakult helyzettel, valamint Erdély 1944 utáni sorsával foglalkozik. Itt kerül bemutatásra az 1947. évi párizsi békeszerződéshez vezető út is. A második világháború után a magyar politikai vezetés teljesen másképp viszonyult Erdély jövőjéhez. Reálisabban, a nagyhatalmi helyzettel és érdekekkel számolva igyekezett a magyar vezetés Erdély sorsát befolyásolni, alakítani: reálisabban, de még mindig nem eléggé reálisan. A történelmi jogok, az integer Magyarország hangoztatása helyett már csak arra próbálták rávenni a nagyhatalmokat, hogy a magyar-román határ mentén először egy 22 ezer, majd később egy alig négyezer négyzetkilométer nagyságú sávot adjanak vissza Magyarországnak. De a nagyhatalmi érdekek ezt a csekély kívánságot sem teljesítették.

Pedig nincs szó arról, hogy a határokat meghúzó, népek sorsát eldöntő nagyhatalmak vezetői gonosz,

a magyarság iránti gyűlölettől elvakult és ostoba figurák lettek volna. Mintha maguk is foglyai lettek volna korábbi ígéreteiknek, elképzelt Közép-Európa feletti befolyásuk, uralmuk iránti vágyaiknak és álmainak, amiknek alárendelték néhány millió ember sorsát – és amelyekből persze később semmi sem valósult meg. Mint ahogy az erdélyi magyarok is vágyaik és álmaik foglyai maradtak 1946–1947-ben, a párizsi békeszerződés idején is – pedig ekkor már sokkal nagyobb szerepet kapott az autonómiagondolat, amelynek alapos kidolgozására komoly kísérletek történtek. Talán egyszer még hasznát veszik. Bízunk benne.

Szabó Szilárd

jogász, politológus,
egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem